

BUITEN

21^E JAARGANG N^O. 51.

ZATERDAG 17 DECEMBER 1927.

BOSCHBEEKJE.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

BOSCHBEEKJE (ILLUSTRATIE)	BLZ. 601
OP DE HELLING DER BARRANCA, DOOR HERMAN WHITAKER (SLOT)	BLZ. 602
GASTHUIZEN TE GRONINGEN (GEÏLLUSTREERD), DOOR V. R.	BLZ. 604—608
BERICHT AAN ONZE ABONNÉS	BLZ. 605
EEN REIS VAN INDIË NAAR NEDERLAND IN 1862, DOOR M. C. VAN ROUVEROY VAN NIEUWAAL .	BLZ. 606
VAN GALLES EN ANDERE JOODSCHE LEKKERNIJEN (GEÏLL.), DOOR JOSEPH GOMPERS	BLZ. 608—609
DE BERMUDA-EILANDEN (GEÏLLUSTREERD), DOOR HELLMUTH UNGER	BLZ. 610—611
IN HET RIJK DER STILTE, DOOR CHARLES G. D. ROBERTS (3)	BLZ. 611
DE ZANDZEE BIJ TOSARI (OOST-JAVA) (ILLUSTRATIE)	BLZ. 612

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff -AMSTERDAM-

Op de helling der Barranca

DOOR

22) HERMAN WHITAKER

(Slot.)

MEER dan eens werden zij bijna van het vlot afgetrokken door bejucos, plantaardige kabeltouwen, die van den eenen kruin naar den anderen liepen, en toen deze talrijker werden begreep Seyd, dat het slechts een kwestie van tijd kon zijn. Hij hoopte van harte dat zij na het kapsijzen niet heel ver meer zouden behoeven te zwemmen, toen een groot zwart voorwerp uit de duisternis opdoemde. Met een schok, die ze beiden omwierp, strandde het vlot in ondiep water.

Het was het plateau waarop de smeltoven stond. Maar doordat de overstroming het heele karakter van het landschap had veranderd, herkende Seyd de plek eerst toen hij, na met Francesca aan land te zijn gekropen, boven de donkere massa der gebouwen den kabel en de ertsbakken flauw tegen den donkeren hemel afgetekend zag.

„Maar dat is de smeltoven!” riep hij in blijde verrassing uit. „Sinds de ontploffing hebben wij hier dag en nacht een wacht achtergelaten. *Ola! Calixto! Ola! Ola!*”

Nog terwijl hij riep, kwam er een gele opening in de duisternis waarin men de silhouet van een man kon onderscheiden. „Het is de *jefe*”¹⁾ hoorde zij hem zeggen tegen een vrouw, die binnen zat; toen kwam een opeenvolging van verbaasde „*Carambaras!*” terwijl hij met een lantaarn in de hand naar den oever snelde.

Toen hij onder het heldere schijnsel plotseling Francesca's bleek, nat gezicht zag verschijnen, liet hij de lantaarn uit zijn hand vallen. Gelukkig ging ze niet uit. Hij pakte zij weer op en lichtte ze voor naar de adobe hut, die Billy tot woning en kantoor gediend had tijdens den bouw van den oven.

¹⁾ baas.

Om gedurende het natte jaargetijde het vertrek te kunnen verwarmen, was er een ruime haard met schoorsteen in gebouwd; en terwijl Calixto een groot vuur aanlegde, ging Seyd op onderzoek uit in Billy's koffers. Eerst vond hij niet anders dan vuile werkjassen en andere gedragen kledingstukken, maar heel onderin — nog precies zooals ze daar door een zorgzame moeder waren neergelegd — lagen een nieuw stel flanelle pyjamas en een heel groote wollen badmantel. Toen hij bedremmeld en met heel veel excuses het meisje deze dingen aanbood en haar in overweging gaf haar natte kleeren daarvoor te verwisselen, keerde al haar schalkschheid terug. Haar glimlach was bijna plagerig.

„Het spijt mij, dat ik je niets beters kan aanbieden”, zei hij, aangemoedigd door dien glimlach. „Maar het kan dienst doen tot wij wat te eten hebben gehad. Dan stel ik het vuur heelemaal tot je beschikking en kan je je eigen kleeren drogen”.

Zij glimlachte weer tot hij, terugkomend met het eten en de koffie, die Calixto's vrouw had klaar gemaakt, uitriep: „Je lijkt zoo wel — de Koningin van Sheba!”

Met haar zwart-bruin haar, dat bijna tot haar knieën reikte, den badmantel — een kleurig ding, gekozen naar Billy's opzichtigen smaak — in het midden door een gordel vastgehouden en pyjama's waarvan de wijde broekspijpen tot op haar kleine bloote voetjes hingen, maakte zij inderdaad een Oosterschen indruk. Toen het voedsel en de koffie weer schittering hadden gebracht in haar oogen en de gewone kleur op haar wangen, was hij er zeker van, dat zij er nog nooit zoo bekoorlijk had uitgezien.

„Nu”, zei hij, „ben je zeker erg vermoeid, dus ga ik nu weg, zoodat je je kleeren kunt drogen. Morgen ochtend gaan wij vroeg hier vandaan”.

„Vroeg hier vandaan?” Zij sperde haar slaperige oogen open.

„Luister!” Zachtjes legde hij zijn handen op haar beide schouders. „Wij zullen naar het Amerikaansche consulaat gaan en ons daar laten trouwen. Tot nu toe hebben allerlei misverstanden en ongelukkige toevalligheden ons gescheiden gehouden. Je weet hoe weinig het scheelde, of ons leven was voor altijd bedorven geweest”. Haar huivering was voor hem antwoord genoeg, dus vervolgde hij: „Dus — wil je nu op mij vertrouwen — wil je alles aan mij over laten?”

Ze zou geen vrouw geweest zijn, als zij zich niet bewust was geworden van de zelfbeheersching die het hem de paar laatste uren gekost had om zoo rustig tegenover haar te zitten; dus verhief zij zich op haar mooie, bloote teentjes en schonk hem de belooning voor zijn bedachtzaamheid: „Ik wil alles doen, wat je verlangt”.

VIER-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK

Twee dagen later, op het middag-uur, hielden Seyd en Francesca de teugels in op den rand der Barranca, juist boven San Nicolas.

Gedurende de enkele minuten dat zij hun paarden lieten rusten, keerden hun gedachten onwillekeurig terug naar die laatste maal dat zij over dit dal hadden uitgeteekend; in dien de herinnering aan Sebastien al verdriet gebracht in de gedachten van het meisje, was dit toch vrij van bitterheid. Zij lachte zachtjes, toen Seyd uit een binnenzak het zakdoekje te voorschijn haalde, dat hij dien dag op het pad gevonden had.

Toen hij haar vertelde hoe het scheen alsof er tranen uit droppelden, zei ze: „Dat was ook zoo. Ik had den heelen weg naar boven geschreid”.

Na den gebruikelijken nachtelijken stortregen was de zon doorgebroken, en in den gouden glans van haar licht zag men duidelijk in het dal de begroeide heuvels en holten, die, door de geweldige hoogte waarop zij zich bevonden, den indruk maakten van een speelgoed-does. In het midden lag de casa San Nicolas als een gouden kop op den grooten, groenen schotel der omringende weiden. Op den achtergrond lag de rivier als een lint van geslagen zilver, het dal splitsend; en haar loop opwaarts volgend rustte het oog van het meisje op de gele klove aan den tegenoverliggenden muur, die wees naar de Santa Gertrudis lag.

„Mijn baken in heel wat donkere dagen”, sprak zij. „En dat herinnert mij er aan, dat er groot gevaar bestaat, dat het gedoofd zal worden” antwoordde Seyd. „Eergisteren hadden wij den eersten termijn moeten betalen. Als Billy niet tijdens mijn afwezigheid met het geld is gearriveerd — en

daar heb ik niet de minste hoop op — vervalt ons heele bezit aan je oom”.

„Maar hij zal het niet opeischen”. Met haar echt vrouwelijk vertrouwen, vervolgde zij: „Hij is te goed en te edel om zich te bevoordeelen door jelui ongeluk. Niettegenstaande zijn haat tegen alle gringo's heeft hij voor jou persoonlijk groote sympathie. En nu je mijn man bent, zal hij je zeker geen kwaad doen.”

Met het oog op de ervaring, die hij had opgedaan van Don Luis' zakelijke en sluwe berekening, voelde Seyd zich daar niet zoo zeker van. Maar om haar niet te hinderen, zei hij toegevend: „We zullen wel zien. Laten wij naar beneden rijden”.

„Niet samen, lieveling”. Zich naar hem toe buigend, legde zij haar hand op zijn arm. „Eerst moet ik hem alleen ontmoeten. Hij zal natuurlijk woest zijn van kwaadheid. Maar hoe kwader hoe beter, want des te eerder wordt hij weer kalm”.

„Maar hij kan probeeren —”

„Mij van je af te halen?” Zij nam hem de woorden uit den mond. „Dat kan hij niet. In een dag, een week, een maand, vroeger of later, zou ik ontsnappen. Zij kunnen mij niet altijd opgesloten houden. Maar hij zal het niet probeeren. Je weet, dat hij zijn eigen vrouw gestolen heeft, haar weggekaapt heeft terwijl zij naar de kerk ging om met een ander te trouwen; en hij komt van een ras, dat vaak genoeg zijn bruiden met het zwaard veroverd heeft. Hij kan jou niet veroordeelen, zonder zichzelf te veroordeelen, en ik ben er zeker van, dat hij dat niet zal probeeren. Als je mij een beetje den tijd laat — om hem te verteederen en mijn arme, goede moeder te kalmeeren — komt alles wel terecht. Ga jij dus door naar Santa Gertrudis en zie of daar tijding is gekomen van Señor Thornton. En morgen — mag je komen”.

„Als je den minsten twijfel koestert” — hij zei het aarzelend, bevreesd haar alleen te laten — „rijd ik door naar het station. Hoe mooi het hier ook is, en hoe ongaarne ik ook dit alles zou missen, ik laat liever alles in den steek, dan dit gevaar te loopen”.

„Maar er is geen gevaar, lieve man”. Teeder glimlachend keek zij naar hem op. „Hij zal razen en brullen als een oude leeuw, maar daar blijft het bij. Ik zou geen echte vrouw zijn, als ik zoo oud was geworden als ik nu ben en nog niet wist hoe ik met hem moet omgaan. Vergeet niet, dat je voor den tweeden keer mijn leven gered hebt en dat er niets meer te weigeren valt nu we eenmaal man en vrouw zijn. Ga dus in vrede” — zij stak hem de lippen toe — „en in liefde”.

Niettegenstaande haar verzekering, liet hij haar slechts ongaarne vertrekken en zijn voorgevoel werd nog somberder, toen hij dien middag bij het logement gekomen, vernam dat er geen bericht van Billy was gekomen. Ofschoon het weinige comfort dat het logement kon aanbieden er niet op was vooruitgegaan toen een uitlooper van de overstroming er langs gespoeld had, gaf hij er de voorkeur aan daar den nacht door te brengen, liever dan de rivier twee maal over te steken. Waar zoo veel op het spel stond, kon Santa Gertrudis het nog wel een dag buiten hem stellen. Daar bezorgdheid zijn slaapkamerraad was, is het niet te verwonderen dat hij al vroeg uit bed en op het pad was — maar niet vroeger dan Francesca, die hem halverwege tegemoet kwam.

„Ik wist dat je ongerust zou zijn”, zei ze, „en dus heb ik een paard gezadeld en ben weggesloten terwijl heel San Nicolas nog in bed lag. Maar je krijgt het nieuws, dat ik je te vertellen heb niet voor niets. Ja; het is goed”.

Nadat zij haar belooning ontvangen had, vervolgde zij: „De madre had reeds al haar tranen uitgehuild en was blij mij, hoe dan ook, weer bij zich te hebben. De goede oom speelde natuurlijk geweldig op. Nog nooit is er sinds den oorlog met Frankrijk zoo een slag geleverd; en als jij er bij geweest was, zou het ook niet zonder dooden en gewonden zijn afgelopen. Tot middernacht hebben wij gestreden en toen, na het bloed van den Ier te hebben vervloekt, dat mij steeds dolle dingen heeft laten doen, gaf hij den strijd op. „Het past een oud soldaat niet om te redetwisten met een vrouw”, bromde hij. „Breng morgen je man bij mij”. Maar hij wist, dat hij verslagen was,” zei ze vol zelfvertrouwen, „want toen ik hem een kus gaf, lachte hij zachtjes en streekte mij op het hoofd”.

Weer kon Seyd het niet van zich verkrijgen haar hoop den bodem in te slaan, maar heel gerust was hij er niet op. En toen zij de groote woonkamer binnentraden, waar Don

Luis hen met Paulo stond af te wachten, wierp diens strak-ernstig gezicht een schaduw op het verheugde gelaat van het meisje. Zijn onbewegelijkheid liet ook niet doorschemeren welke gevoelens verborgen lagen achter de stereotype begroeting: „Het huis staat te uwer beschikking, señor”.

„Het is mij dubbel aangenaam u te zien, daar Paulo mij er een uur geleden aan herinnerd heeft, dat wij nog iets zakelijks te bespreken hebben. Ik zelf vergeet dergelijke dingen altijd. Maar ik meen, dat het een geldelijke regeling betreft”.

„Señor!” Van schaamte blozend deed Francesca een stap vooruit.

Hij wenkte haar rustig te blijven. „Dat is een zaak tusschen mij en — je echtgenoot. De documenten, Paulo. Geef ze den Señor”.

Het was een gerechtelijk vonnis, geteekend en gezegeld volgens de Mexicaansche wet, en nog vóór Seyd het openvouwde, wist hij, dat dit het einde beteekende. Meer uit nieuwsgierigheid dan ter inlichting, las hij vlug de beslissing door waarbij Santa Gertrudis en al haar delfstoffen-rijkdom hem voor goed ontnomen werden. Terwijl hij las, bespiedde Don Luis zijn gelaat. Als hij teekenen van groote teleurstelling had verwacht, kwam hij bedrogen uit, want voor den eersten keer tijdens de lange worsteling tusschen hen beiden, stond Seyd voor iets, wat hij voorzien en verwacht had. Hij keek op en zette zich in postuur.

„U hebt de zege behaald, señor”.

Het kwam Francesca, die bezorgd toekeek, voor, dat de oude man een beetje minder streng keek. „U zult moeten erkennen, señor, dat ik u gewaarschuwd heb — dat het geen gringo ooit zou gelukken zich op mijn grond in te dringen?”

„Jawel en ik heb mijn best gedaan u het tegendeel te bewijzen. Voor mijn compagnon doet het mij leed. Voor mijzelf — hij keek naar zijn vrouw — „ben ik er blij om”.

„Goed gezegd, señor”. Een flauwe glimlach verhelderde zijn tot nu toe onbewegelijk gezicht. „Maar zoo ik u al gewaarschuwd heb, wil dat daarom niet zeggen, dat ik uw strijd niet met eenige sympathie heb gadegeslagen. Daarbij zijn mijn oude oogen geopend voor waarheden, die ik niet wilde zien, ofschoon ze vlak voor mij lagen. Het oude Spaansche bloed gaf geen nieuw leven aan dat der Azteken, die waren blijven stilstaan al lang voor Cortez voet aan wal zette; en als een volk oud wordt, ruimt de Natuur het uit den weg, om plaats te maken voor een jonger ras. Ofschoon ik het niet wilde erkennen, wist ik al lang, dat, zooals de Mooren de Spanjaarden en de Spanjaarden de Azteken hadden verdrongen, ook uw volk Mexico zou binnendringen van de noordelijke Sierras tot de Golf.

„Er was een tijd, waarin ik gedacht had dien opmarsch te weerstaan. Maar de tijd verkoelt het heetste bloed en hij op wien ik gerekend had om mijn oude armen te steunen, is voor goed heengegaan. Ook heb ik gezien, dat niemand den stroom kan keeren of de poorten sluiten, die Porfirio Diaz geopend heeft. In de toekomst zullen slechts diegenen van ons, die hun bloed vermengd hebben met krachtiger rassen, den vloed kunnen weerstaan. En zoo komt het, dat ik, die eens den man gedood zou hebben die mij had gezegd, dat ik een gringo in mijn familie zou opnemen, u met berusting aanvaard. Wellicht valt mij dit gemakkelijker, doordat één zoo'n vermenging ons dit lieve meisje heeft geschonken. En als u gebruik hebt gemaakt van de gelegenheid, zij het verre van mij u daarvan een verwijt te maken. En nu nog iets —”

Hij sloeg een arm om de schouders van Francesca, die naast hem was komen staan. „De Garcia's zijn nooit gewoon geweest een goede daad, een hunner verwanten bewezen, onbeloond te laten. En het feit, dat mijn nicht u zichzelf gegeven heeft voor de redding van haar leven, ontslaat mij niet van mijn schuld. Geef de documenten — de andere, Paulo — aan den señor”.

Terwijl Seyd keek naar de eigendoms-papieren van Santa Gertrudis, die op naam van hemzelf en Billy stonden, verscheurde de oude man langzaam het vonnis waarbij hem alles werd toegewezen. Hij hield er een brandende lucifer tegen en wierp de stukken in den haard. En toen ze opvlamden, gaven ze glans aan den halven glimlach waamee hij zei:

„Ik heb u wel gezegd, señor, dat het geen gringo ooit zou gelukken zich op mijn grond in te dringen”.

EINDE.

Foto C. Steenberg.

BINNENPLAATS VAN HET HEILIGE GEEST- OF PELSTERGASTHUIS TE GRONINGEN.

GASTHUIZEN TE GRONINGEN.

AN den weldadigheidszin van onze voorvaderen danken deze instellingen hun bestaan. De meeste dateeren uit den tijd, waarin nog geen burgerlijke overheid zich de armverzorging, het lot van de maatschappelijk minder bedeelden, aantrok. Aanvankelijk geschieden de uitdeelingen in geld of in natura door of vanwege de geestelijkheid; door de geestelijke corporatiën, kloosters en kerkelijke gemeenten. Van de hooggeplaatste kerkvorsten, bisschoppen en abten, werd dit als vanzelfsprekend verwacht. Het geven van aalmoezen strekte tot eer aan deze voorname dienaren der kerk; om hun milddadigheid werden zij geprezen, bisschoppen van Utrecht als Guy van Avesnes; kapittelheeren, abten als Walter van Egmond, Fredericus van Aduard en verdere geestelijken. De eerstgenoemde deed met vorstelijke royaliteit zilveren geldstukken uitreiken aan iederen arme der stad op een bepaalden dag na zijn dood; de kapittelen gaven bier en brood aan de schamelen; aan de kloosterpoort van Egmond klopten geslachten lang velen niet tevergeefs; er moeten kloosters zijn geweest, die geregeld hunne giften uitdeelden aan niet minder dan een paar duizend behoeftigen. ☒ Daarnaast kwamen de uitdeelingen uit de fondsen van de kerkelijke gemeenten op; uit de inzamelingen, die gedurende de godsdienstoefeningen werden gehouden, of van de renten van de kapitalen, welke bij uiterste wilsbeschikkingen of ook door schenking onder levenden aan de kerkelijke gemeente waren gegeven. De aan de parochiekerken verbonden geestelijken waren zeer waarschijnlijk in den aanvang met het doen van de uitdeelingen belast, doch hun werd geleidelijk die taak ontnomen; van de 14e en 15e eeuw dateeren instellingen van colleges van „goede mannen” uit de burgerij, die soms door den magistraat van de stad werden benoemd. Aldus kwamen de kerkmeesteren, armhuissittenmeesters of procuratores, heilige-geestmeesters op, die het beheer hadden over de gaven voor de armen. De wijze, waarop deze onbezoldigde maatschappelijke werkers werden benoemd, waarop zij hun taak verrichtten, liep plaatselijk zeer uiteen; aan de bedeelden, in wier behoefte eene continuïteit bestond, werden zekere teekenen, veelal loodjes of koperen munten met inscriptie, uitgereikt; tegen vertoon daarvan kon men wekelijks bij de voorraadschuur van de inrichting — soms heette deze het boterhuisje, ook wel, naar gelang van de uitgedeeld wordende gaven, roggeschuur —, de gave in ontvangst nemen. ☒ Dan had men de ingezetenen der steden, aan wie de blijvende verpleging van oude en meestal minder ruim bedeelde lieden zeer ter harte ging. Het waren de nuttige stedelingen, die „omme salicheit oere zielen”, en vaak ook voor die van hun ouders en

al hun verwanten, een geldsom afzonderden om daarvoor een gasthuis te doen bouwen, waarin een aantal oude lieden hun verdere levensdagen zouden kunnen slijten; soms is het aantal van degenen, die er hun onderkomen zullen vinden, vrij groot; uitvoerig beschrijven de erflaters hun uitersten wil; hoe oud de op te nemen menschen moeten zijn, hoe ze zullen wonen, eenaar of ook gehuwd, hoe ze de maaltijden zullen nuttigen en op welke uitdeelingporties ze daarbij recht hebben; hoe de gelden zullen worden belegd en geadministreerd, wie voogden zullen zijn, enz. ☒ Zelfs niettegenstaande de meest scherp bepaalde wilsbeschikkingen, waarbij gasthuizen werden gefundeerd, hebben vele er van zich in den loop der eeuwen niet voor den ondergang kunnen behoeden. Wij zouden ze niet alle zoo kunnen noemen, die in Groningen eens als uiting van godsvrucht zijn gesticht en weder verdwenen. Onder hen hoorden o.a. het Geesjen Egbertsgasthuis in de Visscherstraat, het Enensgasthuis bij den Sint Maarten, het Riddergasthuis in de Folkingestraat, het Ludeken of Jargesgasthuis bij het Martini-kerkhof. Doch dit zijn slechts de namen van enkele. Zoo verdween ook het alleroudste gasthuis, dat zich eens in de Kijk in 't Jatstraat bevond; het z.g.n. Armenconvent. Gewoonlijk vindt men verhaald, dat dit na het Heilige Geest- of Pelstergasthuis zou zijn opgericht. Echter moet deze voorstelling als onjuist worden aangemerkt: het Heilige Geestgasthuis had in de eerste eeuwen van zijn bestaan niet de functie van gasthuis, doch was een convent, met broeders en zusters onder het beheer van een provisor; het „convent van den Hilghen Gheeste”. Tijdelijk vonden reizigers, hulpbehoevenden, zwervelingen hier onderdak. Althans in 1420 leest men van het „hospitaal”, dat eerst in de 16e eeuw het karakter van proveniershuis verkrijgt. Het Armen Convent was dus Groningen's oudste gasthuis, staande in de Kijk in 't Jatstraat ter Westzijde van de straat. De gevers van dit gebouw, Augustijner Heremieten te Appingedam, hadden, in overeenstemming met de gewoonten van hunne dagen, in 1342 het beheer er van gebracht bij den cureet van de A-kerk; steeds zou de ééne pastoor den anderen opvolgen. Het huis, dat in eerste instantie door twee bagijnen van het Menolda convent werd bestemd voor dit doel, heette het „Rungelehus”. Een verklaring van dezen naam kan niet worden gevonden. ☒ Van de archieven van dit gasthuis is op bijzonder merkwaardige wijze een en ander bewaard gebleven. Namelijk aldus. Doordat het beheer van de stichting berustte bij den pastoor van de A-kerk, heeft ze in de dagen van de hervorming moeilijke tijden beleefd. In tegenstelling met de andere gasthuizen, waarbij naderhand een meerhoofdig voogdenbestuur oprad, bleef het bewind over het Armen Convent

oudergewoonte maar bij één persoon berusten. Aan de financiële positie van het Armen Convent deed dit geen goed; de zaken liepen zelfs zoo, dat Burgemeesteren en Raad in deze helft der 17e eeuw besloten het Convent op te lossen in het Armhuissittengasthuis. Vermengd met de papieren van deze, van veel lateren tijd dagteekenende stichting zijn de archivalia van het Armen Convent bewaard gebleven; nl. de stichtingsakte, eenige transportbrieven van naastbijgelegen erven, eenige aankomsttitels van erfelijke renten enz. De vrome cureten van de A-kerk en hunne rechtsopvolgers hebben blijkbaar van tijd tot tijd radicale opruimingen gehouden; echter zooveel begrip van de waarde van de stukken hebben ze wel gehad, dat door alle geslachten heen de stichtingsbrief als

een waardevol stuk werd bewaard. Naast prijzenswaardigen godsdienstzin of weldadigheidszin, kwamen helaas maar al te zeer minder edele motieven bij de stichters naar voren. Vaak is het alsof men in de redactie van de stichtingsbrieven een wensch door de regels heen kan lezen om zich zelve te stichten een monument „aere perennius”; dat het niet zoozeer was „tot loff ende ere des Almachtigen Godes sine gebenediden moder Marien ende alle Godes hilgen”, maar meer tot eeuwige instandhouding van de herinnering aan de stichters zelve. Als hulpmiddelen dienden dan uitkeeringen op verjaardagen, na het bijwonen van zielemissen als „een jaertijd mit veer keersen van een pont wasses”; dergelijke bijzonderheden waren zeer gebruikelijk en ook de dienstdoende priesters deelden dan in de vreugde mede en kregen een braspenning, van welks waarde men zich geen overdreven voorstellingen moet maken. Meer dan een stuiver moet dit niet zijn geweest. Behalve de gemeenschap zelf, onze burgerlijke samenleving en de kerk, heeft niets zich in den loop der eeuwen in eene zoodanige continuïteit mogen verheugen als de gasthuizen, in welken vorm zij ook zijn opgericht. Zoo dateert het Sint Geertruid-gasthuis te Groningen van 1405, het Mepschengasthuis van 1479, het Anthonygasthuis van 1517, het Jacob en Armengasthuis van 1495 en aldus gaan ze in een lange rij tot op dezen tijd toe. Uit het begin der middeleeuwen dateeren deze stichtingen te Groningen dus niet. In de meest verscheiden vormen hebben de gasthuizen de sporen van hun vroegere bestaan en werkzaamheid nagelaten. Sommige in notulen van hun voorgedij, in onafgebroken rijen rekeningen van honderden jaren lang, in blafberds of manualen van jaarlijksche inkomsten of renten, in boeken van onderscheidene namen, ja zelfs in „dootboeken”, waarin echter geen doode menschen, die voor de voorgedij zeer onbelangrijk waren, werden geboekt, doch doode schuldverderingen, die niet meer konden worden geldend gemaakt. Kwijtingen voor leveringen van materialen, levensbehoeften, werklonen, voor onderstand, die werd toegekend. En welke stukken verder al niet, die een inzicht geven in vroeger tijden, zijn hier bewaard, die overal elders zijn verscheurd. Men leest er nog van steun aan „de armen verbranden tho Schuttorp”; van toewijzing aan een gasthuis van een vondeling „wesende eenes soldatenkindt”; verklaringen van conventualen, waarbij zij met de meeste plechtigheid beloven in het vervolg hun medebewoners van die inrichting in alle eerbaarheid te zullen bejegenen, waaraan het op een zeker oogenblik zeer had ontbroken. De samenleving om het kraakzindelijk gehouden binnenplein, met de nooit van onkruid overgroeide gele klinkers, eischte ten allen tijde de in acht-neming van zekere vormen. Reeds voor vele eeuwen waren zij er met den vinger aangewezen, die zich aan tafel onbehoorlijk gedroegen; die inhalig waren bij de verdeling van het geliefde spek, dat thans nagenoeg een onverkoopbaar artikel is geworden. Van de mate, waarin destijds de porties voor het levensonderhoud werden toebedeeld, staat men tegenwoordig versteld. Zoo kregen bij de Armhuissitten in Groningen in November telkens iedere vier oude vrouwen gezamenlijk een vette koe, die op hare kosten werd geslacht; men had een „browketel”, waarin voor eigen gebruik bestemd bier werd gebrouwen; echter hield dit brouwen soms zeer vroeg op; bij de Armhuissitten reeds tegen het einde van de 16e eeuw, in het Pelstergasthuis ongeveer 200

Foto C. Steenbergh.

HET V.M. PRINSENHOF TE GRONINGEN, WAAR VROEGER HET BROEDERHUIS DES GEMEENEN LEVENS STOND.

jaren later; doch nog tijden lang werd aan de inwonenden in het gasthuis der Armhuissitten deze drank in, naar onze hedendaagsche begrippen, buitensporige hoeveelheid verstrekt.

Het voorgeslacht, ook het vrouwelijke, had blijkbaar sterke magen. Niettegenstaande het bier met kwistige hand werd verstrekt, mocht, zooals de afbeelding hiernaast laat zien, een voorgedij boven een portaal doen zetten, dat — „in ruste ieder — Hier sijn tijd — en 't eynde van — sijn leven slijt.” —

v. R.

Bericht aan onze abonné's.

In den nieuwen jaargang zal een aanvang worden gemaakt met de plaatsing, als feuilleton, van „de Straat van de fluitspelster”, uit het Engelsch door H. de Vere Stacpoole, een boeiend verhaal, dat voor de lezers het oude Athene ongeveer ten tijde van Pericles doet herleven, en — niet alleen de stad met haar Acropolis, maar ook hare burgers en hun denken en voelen. — Voorts zullen wederom dierenschetsen van Roberts worden opgenomen, alsmede het belangwekkende „Renata di Francia” door den onzen lezers reeds bekenden Pool-schen geleerde Kazimierz Chledowski.

Foto C. Steenbergh.

DEUR VAN HET HEILIGE GEEST- OF PELSTERGASTHUIS TE GRONINGEN.

Een reis van Indië naar Nederland in 1862.

MENSCHEN op rijpen leeftijd weten, dat herinneringen uit hunne kinderjaren een taai leven hebben, terwijl voorvallen of ondervindingen van recenten datum dikwijls spoedig uit het geheugen verdwijnen. Verwonderlijk is dit eigenlijk niet; immers men ondervindt als kind veel minder dan later, wanneer de beelden elkaar veel sneller opvolgen en zich in onze hersenkas verdringen, zoodat het eene beeld ras voor een volgend moet plaats maken. Kinderen echter gevoelen de veel minder talrijke indrukken, al zijn ze vaak zeer onbelangrijk, als heel gewichtige zaken; ze houden die dus sterker vast en behouden ze lang. Maar hoe het ook zijn moge, een feit is het, dat ik mij nog tamelijk wat kan herinneren van hetgeen ik als kind ondervond. Daartoe behoort ook mijne reis van Indië naar Nederland, toen ik pas even vijf jaren oud was; en hiervan nu wil ik een en ander vertellen. Wat hier volgt is evenwel niet geheel het product van eigen memorie: voor een groot deel is het aangevuld geworden door hetgeen ik later vernam van mijne ouders, wanneer die reis ter sprake kwam.

⊗ Voor zoo'n overtocht in de groote, prachtige en comfortabele [zeekasteelen van nu, draait men geen hand om: vijf en zestig jaren geleden echter, was het eene heele onderneming en daarbij eene alles behalve aangename. ⊗ Het Kanaal van Suez bestond nog niet, en de vaart om de Kaap de Goede Hoop beduidde een reusachtigen omweg. Ons vaartuig van toen was maar een klein zeilscheepje, een „vetleeren schuit" zooals de ouwerwet-sche zeebonken het noemden. Van ook maar het geringste comfort was geen sprake. Nieuw was het al lang niet meer, wellicht niet eens zoo heel solide, maar er was toen voor ons geen keuze. Toch voerde het met eene zekere vrijmoedigheid den naam van „Het Vertrouwen". ⊗ Als aanbeveling adverteerden reeders in die dagen, dat hun schip „een geëxamineerden (sic)-dokter en eene melkgevende koe" aan boord had. Ons vaartuig was noch het eene, noch het andere zoogdier rijk. ⊗ Ons reisgezelschap bestond uit mijne ouders met hunne drie zoons en daarenboven uit nog twee jongens, die aan de zorgen van mijne ouders waren toevertrouwd. Het was dus zeven personen sterk. Dat was maar een bescheiden aantal: echter, het schip was niet voor passagiers ingericht; geschikte ruimte voor zelfs zoo'n klein gezelschap was er niet. Achter in het vaartuig bevond zich een niet al te ruim vertrek met in den wand ingebouwde „kooien", evenwel niet genoeg voor ons zevenen. In de behoefte aan meer ligplaatsen werd voorzien door groote reiskoffers, waarop matrassen werden gelegd. Hield de zee zich kalm dan mocht deze behelperige maatregel voldoende heeten; maar er behoefde niet veel beweging in het water te komen, of zoo'n klein schip begon al dadelijk aardig te slingeren en te

stampen, met het gevolg dat de matrassen bedenkelijk over de koffers heen en weer gleden! ⊗ De verlichting bestond in eene aan de zoldering bevestigde, slingerende olielamp; gezellig zag onze slaapkamer er niet uit in het zwakke schijnsel. ⊗ De voeding was nu juist niet geschikt voor lekkerbekken; 't was dag in, dag uit gezouten vleesch, gezouten spek of worst, gezouten groenten, gedroogde erwten, bruine boonen, wat de pot schafte. Van brood geen sprake, maar in plaats daarvan steenharde scheepsbeschuit, met dikwijls ranzige boter. ⊗ Onnoodig te zeggen dat ijs tot de vrome wenschen

behoorde, even als frisch drinkwater. Op het dek lagen groote houten vaten, flink met touwen vastgesjord, waarin water werd medegevoerd. Door middel van een blikken cylindertje met langen steel, werd het uit de vaten geput. Zoolang door warme luchtstroken werd gevaren, scheen de zon op de vaten en maakte den inhoud lauw. Duurde het wat lang, voordat een haven werd aangedaan, waar versch water kon worden ingenomen, dan moest het vocht uit de vaten eerst goed gefiltreerd worden, om het te ontdoen van allerlei griezelige waterdiertjes, larven van muggen, fijne algen en meer van dat smakelijks. ⊗ Voor het wasschen van lijfgoed kon natuurlijk geen zoet water worden verstrekt: het reinigen moest dus met zeewater geschieden, met het gevolg dat witte goederen spoedig een gele kleur aannamen. ⊗ Was er genoeg wind, dan ging het een redelijk gangetje, en was het heerlijk frisch aan boord. Maar, o wee! bij windstilte, dan kwamen we niet vooruit. Zonder beschutting van een zonnentent waren we zonder genade aan de hitte van de directe en de door de zee teruggekaatste zonnestrallen blootgesteld. De eenige bewegingen van het schip bestonden in minieme schommelingen, maar het bleef op dezelfde plaats en van vooruitgang geen sprake. Om van het geringste windzuchtje te kunnen profiteren liet de kapitein zoo veel mogelijk zeilen uitzetten, maar ze flabberden als natte lappen aan de ra's en kletsen nu en dan tegen de masten. Natuurlijk zonnen wij jongens, op zulke dagen, uit verveling op allerlei katekwaad. Om ons wat afleiding te geven en ons voor een poosje

kwijt te zijn, riep de kapitein ons dan bijeen, en zeide: „Kom den mast krabben!" Niet weinig trotsch op deze ons opgedragen taak en in het volle besef van het gewicht van onze persoonlijkheid, scharden we ons om den mast en begonnen vol ijver te afleiding bezorgde ons de Sargassa-zee, bij den zeeman welbekend. Voor den landkrab zij aangeteekend, dat met dien naam wordt aangeduid het gedeelte van den Atlantischen Oceaen tusschen de Azoren en de Bermuda's (Sargassum is een Latijnsch woord dat zeewier beteekent). Dit wier drijft in enorme groote belemmering. Dit ondervond o.a. Columbus, die veertien dagen noodig had om er zich met zijne zeilscheepjes

Foto C. Steenberghe.

POORT VAN HET ST. ANTONY-GASTHUIS TE GRONINGEN.

durende eene lange reis, die maar zeer weinig afleiding bood, een heel lastig probleem was. Nu was er aan boord een gepasporteerde fourier, eene broodmagere verschijning, die bereid gevonden werd ons een paar uren per dag les te geven! Het laat zich denken wat 'n geleerdheid de scholieren bij dien man opdeden. Gelukkig werd ik zelf nog te jong geoordeeld om de colleges te volgen en kreeg ik daarvan vrijstelling, een voorrecht waarom ik door de anderen hevig benijd werd: dezen verzuimden dan ook nooit de geringste kans om te spijbelen! ☞ Eindelijk liet het schip zijn anker voor den Helder vallen; wij waren toen juist 151 dagen op het zilte nat geweest! Een heele rek, en toch zoude ik voorbeelden kunnen geven van nóg langere reizen. Met een raderstoomertje werd de reis vervolgd naar Amsterdam; van daar ging het naar Utrecht. Hier begon het laatste gedeelte der reis, naar een klein plaatsje in Gelderland: dit geschiedde in eene bolderende, klappe-rende „diligence”. Als tijdpassering werd eene partij okkernooten meegevoerd; wij jongens waardeerden deze snoeperij in het geheel niet, want uit onbekendheid ermee verzuimden wij in den beginne, de gele vliezen te verwijderen; wij vonden 't dus eene bittere lekkernij en gooiden die het portier-raam uit, totdat wij op dit gebied wijzer gemaakt waren. ☞ Onze komst in het kleine plattelandstadje was al dagen te voren bekend en een dankbaar onderwerp voor gesprekken geweest. Er kwam een gezelschap uit „de Oost” en dat waren natuurlijk roetzwarde verschijningen! Vóór de deur van het huis, waar we voorloopig zouden afstappen, stond eene belangstellende menigte op de komst van die zwartjes te wachten. ☞ De bovenkant der muren om den grooten tuin was gegarneerd met koppen, waaruit fel nieuwsgierige oogen staarden. Hoe groot moet de teleurstelling van al die wachtenden zijn geweest, toen de „dullezans” zich eindelijk van een zevental volkomen blanke personen ontlastte!

M. CH. VAN ROUVEROY VAN NIEUWAAL.

Van Galles en andere Joodsche lekkernijen.

„WELKE Joodsche lezer wijdt eens een opstel aan de „galles” en verhaalt ons meer uitvoerig van zijn oorsprong en betekenis?” — Aldus luidde de vraag, door den Heer C. Visser gesteld in zijn lezenswaardig opstel „Ons Dage-lijksche Brood”. (Buiten van 30 Juli 1927, blz. 365 e.v.). Een welkome gelegenheid dus voor den Joodschen folklorist om in een Nederlandsch tijdschrift iets mede te deelen omtrent deze populaire, ook in niet-Joodsche kringen niet versmadede, smakelijke broodsoort. ☞ De lezer zal het mij, naar ik vertrouw, niet ten kwade duiden, dat ik mij niet tot de galle beperk, doch ook nog iets mededeel betreffende andere Joodsche lekkernijen, die in de bakkerij geschapen worden. Doch allereerst dan iets omtrent de galle. ☞ Op den Sabbathdag, te beginnen op Vrijdagavond, is het gewoonte een drietal maaltijden te houden. Die op Vrijdagavond en Sabbathmorgen zijn nogal uitgebreid, terwijl de z.g. derde maaltijd, welke voor het invallen van den nacht op Zaterdagavond plaats heeft, eenvoudiger van karakter is. ☞ De maaltijden op Vrijdagavond en Sabbathmorgen vangen aan met een „kiddoesj”, een „heiliging” of „wijding”, waarbij dan zegenspreuken over wijn en brood worden uitgesproken. ☞ Ter herinnering aan het manna, dat tijdens de omzwervingen der Joden, na hun uittocht uit Egypte, in de woestijn

viel en waarvan, zooals het Thoraverhaal luidt, des Vrijdags een dubbele mate neerdaalde ten behoeve van den Sabbathdag, moet bij den sabbathmaaltijd de zegenspreuk over het brood gesproken worden, terwijl er twee geheele brooden op tafel liggen. Deze brooden nu, worden galles genoemd. Hun naam ontleenen zij aan de gewijde heffing, die er van afgezonderd wordt. Het voorschrift omtrent deze heffing staat vermeld in het vierde Boek Mozes, Numeri, alwaar het in Hoofdstuk 15 Vers 20 luidt: „Als eersteling van Uw deeg zult gij een stuk (Hebreeuwsch: Challa) als heffing nemen”. Oorspronkelijk moest dit stuk den priester gegeven worden. Ter herinnering aan dit voorschrift, dat mede getuigenis aflegt van de dankbaarheid van onze voorouders tegenover het Opperwezen, „die de hongerigen spijst”, wordt ook nu nog

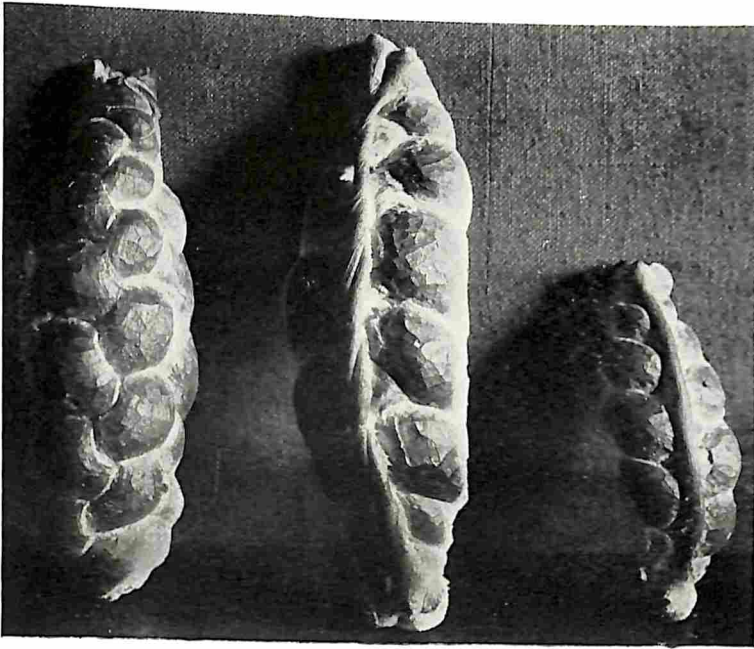
een stuk als heffing afgezonderd, hetwelk echter thans verbrand wordt. ☞ Reeds in den Talmoeud wordt gezegd (Tractaat Taänith 24 B), dat een vrome Joodsche vrouw het benodigde brood voor de geheele week reeds op Vrijdag gereed maakte, opdat vooral op den Sabbathdag versch brood op tafel zou komen. ☞ De Sabbathbrooden of Galles hebben in Nederland den vorm van een vlecht: twee ineengedraaide meelstrengels, waar dan een dunner strengeltje, het z.g. korstje, ook wel timpje of tempje genoemd, over heen gebakken wordt. Oorspronkelijk bestond de gallo echter uit zes strengels, zoodat, wanneer de beide galles op tafel lagen, er twaalf strengels aanwezig waren, waarin men een herinnering ziet aan de twaalf toonbrooden, welke, zooals in Exodus 25 : 30 en Leviticus 24 : 5 v.v. vermeld wordt, elken Sabbath op de gouden tafel in den tabernakel, en later in den tempel, werden neergelegd. Sommigen hebben de gewoonte, de Galles, welke zij bij den „kiddoesj” bezigen, te doen bestrooien met maanzaad, als teken van overvloed, omdat ook in de woestijn des Vrijdags het manna overvloedig viel. ☞ De Galles zijn tijdens den „kiddoesj” met een z.g. Gallokleedje bedekt. Dit kleedje is veelal fraai geborduurd of anderszins bewerkt, terwijl meestal het eerste vers van het Vierde Gebod: „Gedenk den Sabbathdag om dien te heiligen” er op aangebracht is. Het Gallokleedje is ook weder een symbool en dient als zinspeling op de dauw, waarmee het manna bedekt was. Anderen zien in het gallo-kleedje een middel om het brood niet afgunstig te maken op den zegen, die het eerst over den wijn uitgesproken wordt.

Deze vermijding om afgunst op te wekken, deed ook het gebruik ontstaan om het brood, dat aangesneden moet worden, te nemen, terwijl het kleedje nog over de galles ligt uitgespreid. Men zou anders wellicht geneigd zijn, het brood, dat er het lekkerst uitziet te nemen, waardoor men het andere brood, dat toch ook door de lofzegging gewijd is, zou beleedigen. Polak en Voorzanger (Het Joodsch in Nederland, Amsterdam 1915) meenen, dat de vorm van de gallo er op berekend is, dat ze gemakkelijk in vrijwel even groote stukken gebroken kan worden. Het is namelijk de gewoonte, dat na de lofzegging over het brood dit gebroken wordt in stukken van tenminste een olijf grootte, waarna het, in zout gedoopt, rondgediend wordt aan hen, die aan tafel zitten. ☞ Natuurlijk kent men ook in het buitenland de galles, al hebben ze daar dan ook een anderen naam. In Noord-Duitschland en Polen worden ze „Barches” genoemd. Elders in Duitschland spreekt men van „Daatsjers”. De afleiding van deze woorden is echter niet met zekerheid bekend. Men brengt het woord barches wel in verband met het Hebreeuwsche woord birkath,

Foto C. Steenbergh.

POORTJE VAN HET ROODE WEESHUIS TE GRONINGEN.

GALLES. VAN LINKS NAAR RECHTS: VAN ZES STRENGEN, VAN DRIE STRENGEN EN KLEINER MODEL.

dat afstamt van beracha, en zegen beteekent, omdat over dit brood de Sabbathzegen wordt uitgesproken. Anderen brengen de woorden barches en daatsjer in verband met den Hebreuwschen tekst van Spreuken 10 : 22: Birkas Adonai hi tááschir, de zegen Gods maakt rijk, en beroepen zich daarbij op den commentaar Midrasch (Jalkoet Mischle 547), waar de beteekenis van dit vers geacht wordt verband te houden met den zegen van den Sabbathdag. Weer anderen zoeken het niet zoo ver en zeggen, dat het woord daatsjer eenvoudig beteekent: Duitsch brood. Tendlau, in zijn „Sprichwörter und Redensarten deutsch-jüdischer Vorzeit“ (Frankfurt a/M. 1860) ziet in daatsjer slechts een phonetische afslijting van het woord „Tartche“, gebakje of taartje. ☞ Op den sabbath, welke in de Paaschweek valt, wordt de lofzegging over het brood natuurlijk niet over galles, doch over matsous uitgesproken. Brood en al wat aan rijzing onderhevig of van gerezen meel vervaardigd is, is dan namelijk niet geoorloofd. De matso is dan ook tijdens het pásach- of paaschweek het voedingsmiddel, dat het brood vervangt. Over de matso, haar oorsprong, vorm en bereiding zou een geheel artikel te schrijven zijn. ☞ Een broodsoort, welke bij feestelijke gebeurtenissen, en speciaal bij den maaltijd na een besnijdenis niet ontbreekt, is de Kaulisch. Ook hiervan is de etymologie niet met zekerheid te zeggen. J. M. Hillesum, conservator der Bibliotheca Rosenthaliana, in den officieelen catalogus der bakkerij-tentoonstelling „Giba“ (Amsterdam, 1924) neemt aan, dat het een verkleinwoord is van het Jiddisje Kaul = het Duitsche „Kugel“. Het is echter zeer wel mogelijk, dat het woord verband houdt met het slavische „koilitch“. Ook hoorde ik eens de benaming geestig verklaard. Volgens deze verklaring zou het gebak zijn naam danken aan de omstandigheid, dat iedereen (Hebreuwsch: koul iesj) ervan moet mede eten. ☞ Nu ik de kaulisch in verband heb gebracht met den kugel — het woord alleen doet mij reeds watertanden — kan ik niet nalaten ook iets omtrent dit sabbathgerecht mede te deelen. De Kugel dan is een soort gebak, waarvan naast meel de hoofdbestanddeelen zijn: suiker, rozijnen, gember, sucade, een en ander met veel vet bereid en ten overvloede nog dikwijls opgediend met gestoofde appelen, peren en heerlijke vruchtensaus. De Kugel (spreek uit: Koeghel), in de provincie ook wel koggel genoemd, wordt meestal slechts des winters gebruikt. Het is dan een smakelijke vervanger van schaarsche groenten en is in dat jaargetijde ook gemakkelijker verteerbaar dan in de warme zomermaanden. In een anecdote, te aardig om hier niet vermeld te worden, speelt ook de kugel een rol. Op een Vrijdagavond kwam het gesprek tijdens den maaltijd op een man, waarvan men wist, dat hij uit het Jodendom tot een ander geloof zou overgaan. Allen namen levendig deel aan de discussie, behalve de jongste zoon. Deze liet zich het genoeg van het nuttigen van den kugel niet bederven door over den afvallige te praten. Toen men hem eindelijk vroeg, wat zijn oordeel over een dergelijke daad was, wees hij op den kugel en sprak met vollen mond: „un so e religion soll man verlassen!“ ☞ Een verwant van den kugel is de sjalet, welke evenwel hier in Holland

niet meer zoo algemeen als vroeger bekend is. De sjalet zal evenwel klassiek blijven, dank zij de ode, die niemand minder dan Heinrich Heine in zijn *Prinzessin Sabbath* (Hebräische Melodien) eraan heeft gewijd. Van den Sabbath zegt de dichter:

Sie erlaubt dem Liebsten alles,
Ausgenommen Tabakrauchen —
„Liebster! Rauchen ist verboten,
Weil es heute Sabbath ist.

„Dafür aber heute Mittag
Soll dir dampfen, zum Ersatz,
Ein Gericht, das wahrhaft göttlich —
Heute sollst du Schalet essen!“

Schalet, schöner Götterfunken,
Tochter aus Elysium!
Also klänge Schillers Hochlied,
Hätt er Schalet je gekostet.

Schalet ist die Himmelspeise,
Die der liebe Herrgott selber
Einst den Moses kochen lehrte
Auf dem Berge Sinai,

Wo der Allerhöchste gleichfalls
All die guten Glaubenslehren
Und die heiligen zehn Gebote
Wetterleuchtend offenbarte.

Schalet ist des wahren Gottes
Koscheres Ambrosia,
Wonnebrot des Paradieses,
Und mit solcher Kost verglichen

Ist nur eitel Teufelsdreck
Das Ambrosia der falschen
Heidengötter Griechenlands,
Die verkaptte Teufel waren.

Speist der Prinz von solcher Speise,
Glänzt sein Auge wie verkläret,
Und er knöpft auf die Weste,
Und er spricht mit selgem Lächeln:

„Hör ich nicht den Jordan rauschen
Sind das nicht die Brüsselbrunnen
In dem Palmental von Beth-El,
Wo gelagert die Kamele?“

„Hör ich nicht die Herdenglöckchen?
Sind das nicht die fetten Hämmel,
Die vom Gileathgebirge
Abendlich der Hirt herabtreibt?“

GALLOKLEEDJE, VAN MET DE HAND BESCHILDERD FLUWEEL.

In het bezit van Joseph Gompers.

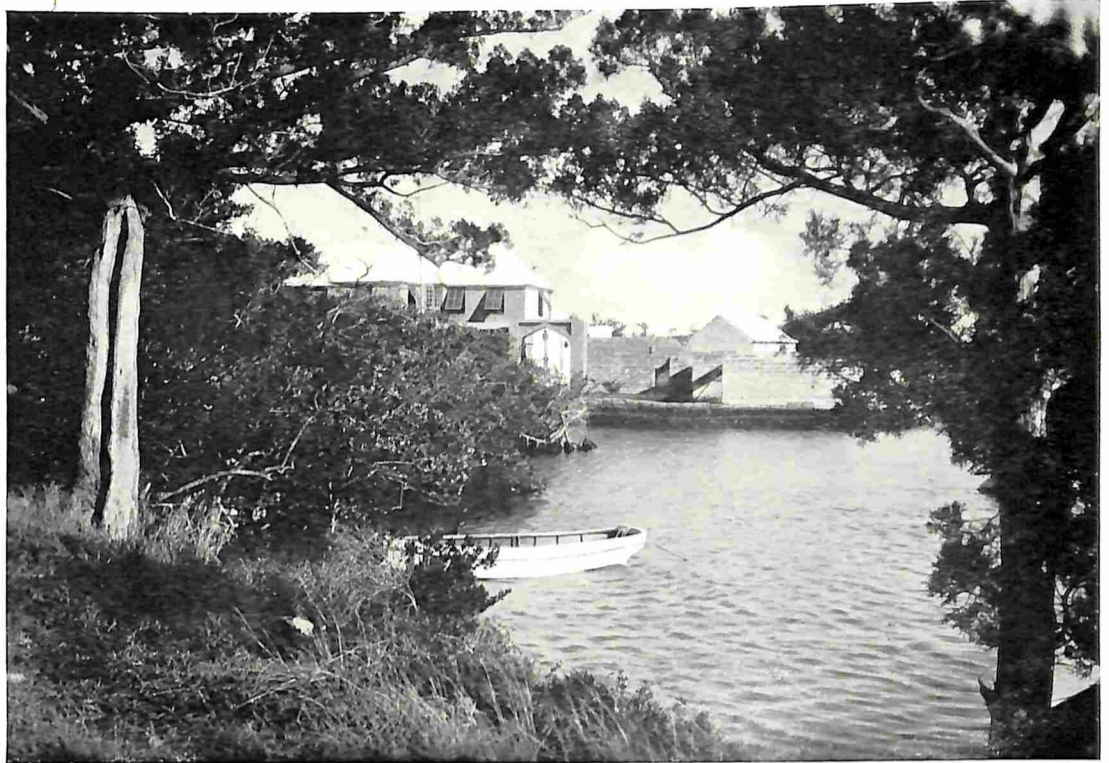
☞ Zoo zong Heine. En nooit werd schooner getuigschrift aan de Joodsche vrouw, betreffende haar kookkunst afgegeven. ☞ Ook van de sjalet is de etymologie nog steeds niet vastgesteld. Het woord wordt via sjolet wel teruggebracht op het oud-Fransche chold, chauld, dat warm beteekent. Daar dit woord de Rijnstreek tot geboortegrond heeft, waar het Joodsche leven krachtig bloeide, is deze afstamming nog zoo onwaarschijnlijk niet. De sjalet werd op Vrijdagmiddag in den oven bij den bakker gezet, bleef daar gedurende den nacht, kookte inmiddels en werd Zaterdagmiddag bij den eigenaar bezorgd. Dit bezorgen geschiedde door menschen, die daar een speciale broodwinning van maakten. Natuurlijk bleven vergissingen hier ook niet uit en kwam het wel voor, dat de verkeerde sjalet ergens bezorgd werd, wat soms in het voordeel, dan weer in het nadeel van den sjalet-eter kon uitvallen. De sjalet werd gekookt in een sjalet-pot. Sjalet en sjalet-pot zijn betitelingen, welke men iemand, die zeer langzaam van beweging is, schertsenderwijze toevoegt. Voorts noem ik in dit verband de uitdrukking: „Het is sjalet gezet”, welke gebezigd wordt bij een riskante zaak, waarvan men niet weet, of zij wel tot een goed einde zal worden gebracht. ☞ Hiermede, meen ik, heb ik een overzicht gegeven van de specifiek Joodsche gerechten, die in de bakkerij ontstaan. Ik heb de gewrochten van de Joodsche banketbakkerij maar buiten beschouwing gelaten, daar mij dit thans te ver zou voeren. Wellicht vind ik later gelegenheid hierop nog terug te komen. JOSEPH GOMPERS.

DE BERMUDA-EILANDEN.

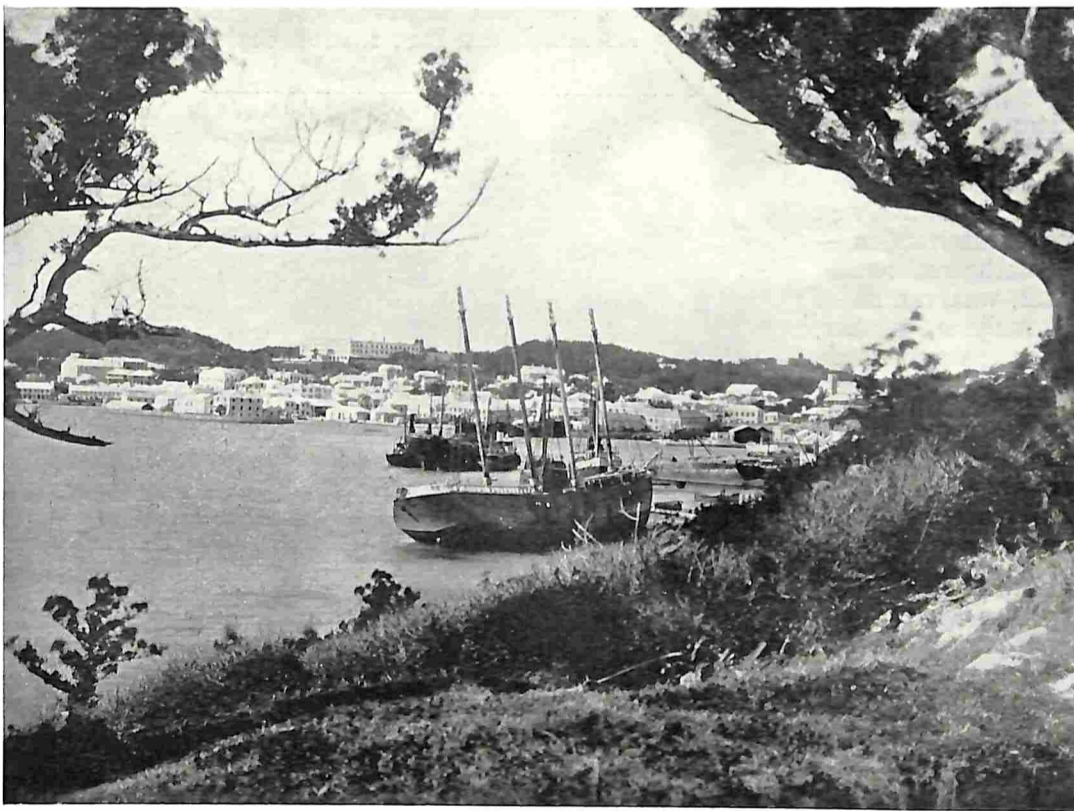
ALS men van vreemde, afgelegen landen wil vertellen is het niet zoozeer van belang, de geographische namen en begrippen op den voorgrond te stellen als wel op de een of andere wijze het essentiële te schilderen, waarvan men den lezer op de hoogte wil brengen. In de uren, waarin het oog onverwachte wonderen mag genieten en er iets onbegrijpelijks vreemds over ons komt, wordt

elke gebeurtenis iets bijzonders en blijft deze vast in het geheugen en de herinnering gegrift. ☞ Van de kusten bij Kaap Hatteras waaien ijzige winden, die den Atlantischen Oceaan opzweepen; achter ons blijft, meer en meer ebbend, het geschreeuw en het rythme der Nieuwe Wereld, het leven van Wallstreet en van Broadway, de fantastische lichtreclames der wereldstad New-York; het verwarrende verzinkt en in den eersten nacht, die mij in de eenzaamheid van den Oceaan overvalt, staan de sterren grooter, glanzender, verduizendvoudig. ☞ De warme adem van den golfstroom vervult reeds de lucht, vermengd met den eersten geur van vreemde bloemen, die men nooit heeft gezien. En uit den winter van het Noorden glijdt men naar een sprookje in het Zuiden. De spiegelgladde zee, welke het purper der vroege zon doorgloeit, verliest haar nuchtere, kille kleuren, wordt blauw, jadekleurig en groen, tot zij onder den stralenden hemel glanst als een onmetelijke smaragd. Tusschen de boogvormige lijn van den horizon dringt de witte glans der eilandenkust. De Bermuda-Eilanden. De eerste stap van de groote vaart in de Caraibische Zee op weg naar West-Indië. ☞

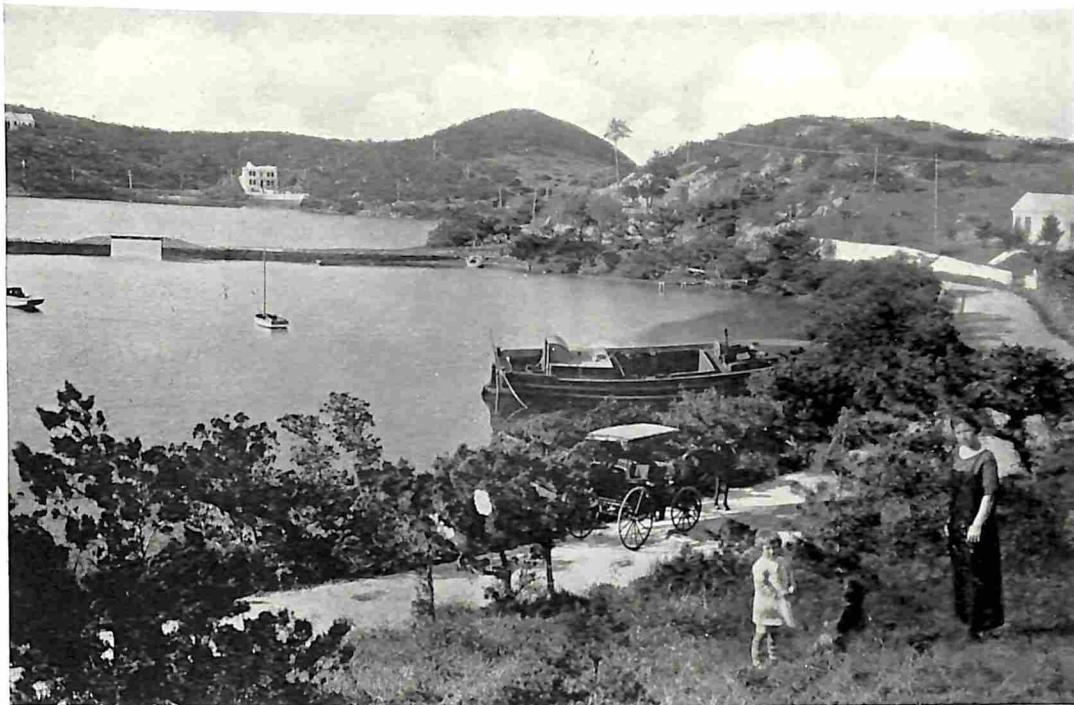
Het is een gewijde, historische bodem rondom. Hier voer voor eeuwen de kleine brik van Christophorus Columbus, toen hij den zeeweg naar Indië zocht en tusschen den eilandenchaos in het Oosten van Florida voor het eerst het grondgebied van San Salvador betrad. Duizenden eilanden en eilandjes, de meeste thans nog onbewoond, schakelen zich aaneen van het vasteland naar het Zuid-Oosten, omgrenzen de Caraibische Zee. ☞ Met uitzondering van Nassau, het voornaamste der Bahama-eilanden, en Watlings Island — het oeroud Guanahani — zijn de Bermuda-eilanden de betooverendste en mooiste. Zij hebben in Thomas Moore hun grootsten en onsterfelijken dichter gevonden. Gelukkig zijn zij een door Europa nog onontdekt paradijs gebleven, maar hoe lang zal het nog met hun geluk en eenzaamheid duren? Sedert eeuwen zijn zij een kolonie van Groot-Brittanië, en een verstandige regeering heeft alles gedaan, om hun tooverachtige schoonheid te bewaren. Al vermeerdert de groote vruchtbaarheid der Bermuda-eilanden met drievoudige oogsten per jaar den rijkdom van En-

DE BERMUDA-EILANDEN. THOMAS MOORE'S HUIS.

DE BERMUDA-EILANDEN. GEZICHT OP DE HAVEN VAN HAMILTON.

DE BERMUDA-EILANDEN. AAN DE CARAÏBISCHE ZEE.

geland ook steeds, zoo geschiedt op de door blanken bewoonde eilanden met hun mooie hoofdstad Hamilton toch alles, om dit laatste paradijs der aarde niet moedwillig te verwoesten. Geen auto jaagt de fijne koraalstof op, die den straatweg bedekt. En de kleine, door niggers bestuurde voertuigen rollen vreedzaam en rustig voort. Nauwelijks twee dagen reizens per boot van New-York af, in negen uren met een vliegtuig van Florida uit te bereiken, zijn de Bermuda-eilanden in de laatste jaren het vakantieoord der rijke Amerikanen geworden. ☼ Zonder dezen waren de groote luxehotels, gelukkig slechts enkele, ondenkbaar. Zij zijn hier evenals te Luxor, te Scheveningen, Florence, Rome, St. Moritz, Baden-Baden, St. Sebastiaan of op het eiland Wight, het asyl der steeds reizenden en der internationale élite, die niet zonder de laatste modedansen, de nieuwste creaties van Poiret, de beste Parijsche keuken en de sensaties van sportieve gebeurtenissen kunnen leven. Maar zij vormen slechts een onderdeel der Bermuda-eilanden, niet het belangrijke. Buiten hun muren begint het wonder, dat stralende, prachtige, hetwelk iedereen betoovert en voor altijd verbindt. ☼ Wanneer men de havenstraat, waar de groote vrachtbooten hun lading lossen, buiten beschouwing laat, evenals de dokken, waar de inboorlingen zwoegen om meer te verdienen dan zij noodig hebben — in zoover zijn zij helaas ook reeds Europeesch geworden — is men in een oord te land gekomen, waar niemand zich bezorgd maakt om den komenden dag. Vroolijke, tevreden, gelukkige menschen wonen hier, blanken en inboorlingen, die reeds lang onbelangrijk achten, wat de wereld in beroering brengt. ☼ Verkwistend, al te verwkistend heeft de natuur hier haar zegen verspreid. Sinaasappelen, limoenen, rubber- en kamferboomen ontkiemen, bloeien en rijpen tegelijk. Bamboestokken wiegen zich zachtkens in strelende winden, de laurier geurt naast groenende bananen, roode hibiscuskelken glansen in alle heggen. Kokos- en koningspalmen wiegen zich zacht in den wind der groene zee. ☼ In onderaardsche holen fonkelen de reuzenkegels der stalactieten en uit onzichtbare bronnen stroomt sprookjesachtige muziek. In de diepte van de kristallen zee openbaren zich alle wonderen der schepping. Tooverkleurige visschen glijden naar de diepte onbe-

vreesd voorbij, secondenlang onbeweeglijk in de schaduw der langzaam drijvende boot. Algen, zee-sterren, wonderplanten der diepe zee bloeien. ☼ Overal op de eilanden glanst het wit van de muren der kleine lieve huisjes, die van koraalsteen gebouwd zijn met die vreemde bultige dakgoten, waarin de regen wordt opgevangen om genoeg water voor mensch en dier te hebben. ☼ Er bestaat geen sport, die hier niet geestdriftig beoefend wordt: Golf op de mooiste banen der wereld, zeilen, visschen en baden, wedrennen en tennis. Wie op de Bermuda-eilanden kan en mag leven, behoort tot het gelukkigste gilde der menschen, tot de zorgeloozen, voor wie de zon steeds lacht. En dat tevredene en vreedzame geeft den eilanden hun bijzonderen stempel. De gebeurtenissen der wereld vermogen ze nauwelijks te beroeren. Al het schijnbaar gewichtige wordt nietig en onbelangrijk; voordat het nog bekend wordt, is het al lang niet

blijven meer. ☼ Maar hoe lang zal dat tooverland nog bewaard blijven? Als straks de vliegtuigen den weg over den Oceaen afleggen, zullen ook de Bermuda-eilanden niets meer zijn dan een weekend voor Europa, en het laatste paradijs, dat in West-Indië bleef bestaan, zal ontsloten en daarmee verloren zijn. Alleen het diepe groen van zijn zee zal blijven en het zachte wiegen zijner koninklijke palmen.

Naar het Duitsch van HELLMUTH UNGER.

IN HET RIJK DER STILTE

3)

DOOR CHARLES G. D. ROBERTS.

DE SLUIPMOORDENAARS.

VOORTGEDREVEN door een stijven bries, deinde de sloep levendig op de lange golven der Caraïbische zee. Kort na middernacht ontwaakte Mahoney. Hij liep dadelijk naar het roer en gaf den forschen Jamaica neger, die de heele bemanning vormde, verlof te gaan slapen. De wind was regelmatig, de zee was helder, er was geen eiland, rots noch ondiepte tus-

DE BERMUDA-EILANDEN. STAM EN WORTELS VAN EEN OUDEN GUMMI-BOOM.

DE ZANDZEE BIJ TOSARI (OOST-JAVA). IN DEN EIGENLIJKEN CALDERA WORDEN NIEUWE KRATERS GEVORMD, WAARVAN DE BROMO EN DE BATOK DE BEKENDSTE ZIJN.

schen hem en Cuba, en Mahoney had niet veel meer te doen dan het roer vast te houden en te droomen. Even later kwamen er wolken opzetten, die de maan verduisterden en die samenpakten tot het schijnsel, dat er doorheen drong, veeleer een misleiding dan een verlichting vormde. Verwijderde golven schenen vlakbij te zijn, terwijl golven, die zoo dichtbij waren, dat ze bijna den boeg raakten, veraf leken. Temidden dier glanzende oppervlakte vormden zich vreemde gestalten, die even later in het niet verdwenen, donkere, massieve dingen die zich oplosten tot sissend water. Mahoney amuseerde zich met te kijken naar die fantastische golf-schaduwen en geestverschijningen uit de deinende diepten. Toen deed een dier donkere, half verzonken dingen plotseling iets tegen de regelen van het spel. Het weigerde zich op te lossen en weg te vloeien. Vol schrik gooide Mahoney het stuur om en vierde het zeil. Er volgde een geweldige schok. De boot werd opgeheven, als een verschrikt paard, dat tracht een oever te beklimmen. Toen, met een tergende bedaardheid, viel ze heelemaal ondersteboven. Hij hoorde een gesmoorden gil van den plotseling gewekten neger; en Mahoney voelde zich neergestort in het schuim der brekende golven. ☒ Toen hij weer aan de oppervlakte kwam en het water uit zijn oogen had gewreven, greep Mahoney den achterstevan en trok zich omhoog om te zien wat er gebeurd was. Hij was op een groot stuk van een vernield wrak gelopen. Uit de logge, regelmatige beweging maakte hij op, dat de boot vast zat op een onder water liggend gedeelte van het wrak. Op zoowat vijftien voet afstand stak een gedeelte van het dek met een paar voet van de verschansing even boven de golven uit. Dat leek hem een minder onbetrouwbaar toevluchtsoord dan de bootkiel, waaraan hij zich vastklemde. Hij liet zich weer in de golven teruggliden, zwom zoo snel hij kon, en krom op het hoogste gedeelte van het natte dek. Eenmaal zoo ver, hield hij zich vast aan de gebroken verschansing en keek uit naar zijn helper. In de vaste veronderstelling dat de neger, van

wien hij wist dat hij een uitmuntend zwemmer was, zich aan den anderen kant van de boot had vastgegrepen, riep hij hem toe met toornigen angst, maar kreeg geen antwoord. Dat was onbegrijpelijk. Hij maakte zich gereed om weer in de branding te springen en om de boot heen te zwemmen. Maar hij weerstond dien aandrang. Dat kon nergens toe dienen. Als de neger er nog was geweest, zou hij geen minuut verloren hebben om op den bodem van de boot te klauteren. Er was iets geheimzinnigs in die plotselinge en algeheele verdwijning. Huiverend zank Mahoney ineen en greep zich vast aan de waggelende verschansing. ☒ Hij had nu ruim den tijd om na te denken. Hij vervloekte bitter zijn onnadenkend ongeduld, dat hem er toe gedreven had de overtocht van Kingston naar Santiago te probeeren in een kleine sloep, in plaats van te wachten op den geregelden stoombootdienst, alleen uit vrees dat het oproer zou zijn afgelopen voor hij er bij kon zijn om er een verslag van te maken. Zijn dwaasheid had in ieder geval den neger het leven gekost; en daarmee was het nog niet afgelopen! Enfin, de neger, arme kerel, was uit zijn lijden. In zijn zwart vel had een echt mannelijke geest gehuisd; het gaf niets om daarover te treuren. De vraag was nu: hoe lang zou het duren voor een schip in zicht zou komen? Dit was een nog al druk bevaren gedeelte der zee. Maar het wrak lag bijna gelijk met het water en was, jammer genoeg ternauwernood bemerkbaar. Mahoney wist, dat, als hij niet heel gauw uit zijn benarde positie verlost werd, de tropische zon hem krankzinnig zou maken van dorst. Hij wist tevens, dat, als de wind opstak, hij alras gedwongen kennis zou maken met die andere wereld waarmee hij nog heelemaal geen lust had in aanraking te komen. Daarom moest hij beslist er iets op vinden om een noodvlag te laten wapperen. Hij besloot om als de dag aanbrak, onder de gekapsijde boot door te zwemmen, den heelen gaffel of bezaanmast af te kappen, dien aan de verschansing te binden en er zijn hemd als noodsein aan vast te maken.

(Wordt vervolgd).